

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

מלכים ב' פרקים ה'-ו'

בפרקים אלה מתרחב מעגל ההשפעה הנבואי של אלישע מעבר לגבול ישראל, וכלולים בהם שני סיפורים העוסקים ביחסים בין מלך ארם, מלך ישראל ואלישע. בסיפור הראשון מגלה נעמן, שר צבא ארם, את ייחודו של נביא ישראל לעומת הקוסם האלילי. במהלך הסיפור מתחוללת בנעמן תמורה עמוקה והוא מצהיר על נאמנות לה' ולעבודתו. בסיפור השני שובה אלישע באמצעות כוחו הנבואי את צבא ארם המבקש ללכודו, ומשחררו לבסוף ללא פגע אל אדוניו.

"וַיִּקְרָאוּ בְּסֵפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים" < בקיאות

פרק ה'

- 1 דמותו של נעמן, שר הצבא הארמי, ניצבת במרכז הפרק. עקבו אחר מופעי המילה 'לפני' בפסוקים א-ג. מהי המערכת ההיררכית העולה ממנה? על רקע מערכת יחסים זו, חישוב מה משמעות הצעתה של 'הנערה הקטנה' לנעמן, 'האיש הגדול'?
- 2 למשמע דברי אלישע נמלא נעמן חמה. על מה יוצא קצפו של נעמן? הבדילו בין הטענות שונות הכלולות בדבריו, והשוו בין תיאור ציפייתו של נעמן לדברי אלישע (י).
- 3 א) נסו לאפיין את התמורה שהתחוללה בנעמן. העזרו במופעי השונים של השורש 'שוב' ובביטוי 'נער קטן' (השוו לביטויים דומים בשאלה 1).
ב) כיצד מתבטאת תמורה זו ביחסו של נעמן לאלישע בפגישה השנייה? התייחסו לכינוי של אלישע בשתי הפגישות, לדרך עמידתו של נעמן מולו, והשוו את דברי נעמן לאלישע בפגישה השנייה (טו) לדבריו בפגישה הראשונה (יב).
- ג) לאחר הודאתו של נעמן מתפתח בינו ובין אלישע דו שיח בעניין הענקת המתנה. דו שיח המשקף את הפער בין תפיסתו של עובד אלילים לתפיסתו של נביא ה'. התמקדו בדברי אלישע ועמדו על המשמעות האמונית המתגלה בסירובו. (זכרו את חשיבות העמידה לפני' בסיפור).
- ד) עיינו בתגובת נעמן (יז-יח) - מה נוסף בה על מה שנאמר קודם? האם לדעתכם יש לכך קשר לסירובו של אלישע? היעזרו בניגוד בין 'יותן נא' (יז) ל'קח נא' (טו).

4 בחלקו השני של הסיפור ניצבת דמותו של גיחזי כניגוד גמור לדמותו של נעמן. (א) אילו תכונות מתגלות בדבריו ובמעשיו? אפיינו את יחסו לנעמן ולאלישע. (ב) עמדו על התהליכים המנוגדים שעברו בפרק על נעמן מחד ועל גיחזי מאידך. שימו לב לאופים, למעשיהם וליחסם לנביא. התוכלו לקשור את התהליך שעובר גיחזי לעונשו?

פרק ו'

5 (א) מהי תכניתו של מלך ארם, ומדוע הוא בוחר לעשות זאת בלילה? מה ניתן להסיק מכאן על תפיסתו ביחס לנביא?

(ב) מה משותף לדברי מלך ארם ולתגובתו של משרת אלישע? בדברי שניהם מוזכרת המילה 'איכה' (בניקוד ובמשמעות שונה), עמדו על תרומתה להשוואה.

6 מוטיב הראיה הוא מוטיב מרכזי בסיפור, עקבו אחר ששת מופעיו של השורש 'ראה' ושימו לב לסוגי הראיה המגוונים הנזכרים בו. התייחסו לניגוד בין ציווי של המלך (יג) לתוצאה, ולדמיון בין פקחת העיניים בו, לזו שבז'כ. חישבו מה הקריטריון הרוחני-מוסרי לראיה ולסמיות עיניים? שימו לב גם לחילוף המעניין בין 'יראה' ל'ראיה' אצל משרת אלישע (טז-ז).

7 (א) עיינו בו, כב. מדוע מתנגד אלישע להכאת צבא ארם בידי מלך ישראל? עיינו בפרשנים הבאים: **רש"י**: וכי דרך להרוג אותם שאתה מביא שבייה?

מצודת דוד: האם הם אשר שבית אתה שתכה בהם, הלא בנס הובאו, ומה לך להם?

מה ההבדל בין הפירושים ובאילו מילים בפסוק מתמקד כל פירוש?

(ב) עיינו שוב בתכניתו של מלך ארם (יג) ושימו לב למידה כנגד מידה במעשה אלישע.

8 אחת השאלות המרכזיות בפרק היא שאלת תפקידו של צבא האש, שהרי בסופו של דבר התגבר אלישע על צבא ארם בלעדיו. לאור הפירושים בשאלה הקודמת, מדוע לדעתכם לא השתמש אלישע בצבא האש?

"וַיְבִינּוּ בַּמֶּקְרָא" < הרחבה

עונש הצרעת על מה ולמה?

נגע הצרעת תופס מקום חשוב במקרא. שני פרקים ארוכים בספר ויקרא (יג-יד) מוקדשים להלכות טומאת צרעת ולתהליך ההיטהרות ממנה. ממיקומה של פרשת הצרעת, בין בעלי החיים הטמאים והטהורים לטומאות היוצאות מן הגוף, עולה שהצרעת הינה תופעה ביולוגית טבעית, הגורמת לאדם הנושא אותה טומאה. ואכן, הצרעת היא סוג של מחלת עור בעלת תסמינים שונים, שעיקרם צבע לבן ושיער לבן במקום הנגוע. מעמדו של המצורע בעולם העתיק ובישראל היה בשפל המדרגה. הוא הורחק מהחברה ובודד מחוץ למחנה ולתחום הקהילה. התורה מצווה עליו להתרחק מחברת בני אדם ולהכריז על טומאתו כך גם אנו מוצאים ביחס למצורעים שהיו בשער העיר שומרון במל"ב ז'. על רקע זה מובהר הניגוד החריף בין מעמדו הרם והנכבד של נעמן, לבין היותו מצורע, ומדוע הוא כה להוט להיאסף מצרעתו.

המשך בעמוד הבא

מכון חורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רענגרט
The Sodie Renner Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית העולמית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

perk.matan@gmail.com • טל': 02-5944555

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים

אולם מעיון במקרא בכללותו עולה תמונה שונה. הצרעת מופיעה במקומות רבים כעונש אלהי לחוטאים - אצל משה, מרים, גיחזי ועוזיה. מסתבר אפוא שיש רובד נוסף לנגע הצרעת. חז"ל במדרש הזכירו חטאים שונים כסיבה לנגע הצרעת, ולשון הרע הוא המפורסם שבהם.

אולם, נראה שישנו חטא מרכזי נוסף הכרוך בנגע הצרעת. חטא זה עולה בבירור מסיפור צרעת עוזיהו, והוא מבאר גם סיפורים אחרים. בספר מלכים מוזכרת צרעתו של עוזיהו בפסוק קצר שתום (מל"ב טו,ה). בדהי"ב כו מרחיב על כך הכתוב: "וְכַחֲזָקְתוֹ גָבַהּ לָבוּ עַד לְהַשְׁחִית וַיַּמְעַל בָּהּ אֶ-לֵהוּי וַיָּבֵא אֶל הַיִּכָּל ה' לְהַקְטִיר עַל מִזְבֵּחַ הַקְּטָרֶת: וַיָּבֵא אַחֲרָיו עֲזַרְיָהוּ הַכֹּהֵן וַעֲמֹ כֹהֲנִים לֵה' שְׂמוֹנִים בְּנֵי קָיִל: וַיַּעֲמְדוּ עַל עֲזַרְיָהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא לָךְ עֲזַרְיָהוּ לְהַקְטִיר לֵה' כִּי לְכֹהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן הַמְּקַדְּשִׁים לְהַקְטִיר צֵא מִן הַמְּקַדֵּשׁ כִּי מַעֲלָתָ וְלֹא לָךְ לְכַבֹּד מֵה' אֶ-לֵהִים: וַיִּזְעַף עֲזַרְיָהוּ וּבָכָדוּ מִקְּטָרֶת לְהַקְטִיר וּבָזְעָפוּ עִם הַכֹּהֲנִים וְהַצְרַעַת זָרְחָה בְּמַצְחוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים בְּבֵית ה' מַעַל לְמִזְבֵּחַ הַקְּטָרֶת".

הסיבה הישירה והמפורשת להצטרעותו של עוזיהו היא מעילתו המתבטאת בניסיונו לפלוש לתחום סמכויות הכהנים ולנכס אותו לעצמו. חטא זה של מעילה ואי ההכרה בכפיפות לסמכות מקודשת מתיישב היטב עם מקרי הצטרעות נוספים. גם צרעתה של מרים יכולה להתפרש על רקע זה. ה' מוכיח את אהרן ומרים לא רק על הצאת שם רע על משה, אלא בעיקר על עירעור סמכותו הרוחנית הבלעדית המפורשת בדבריהם: "הֲנִקְ אֶךְ בְּמִשְׁה דָּבָר ה', הֲלֹא גַם בְּנֹו דָבָר". בתוכחתו מדגיש ה' את יחודה של נבואת משה בהשוואה לנבואתם הם: "אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה' בְּמִרְאָה אֱלֹוֹי אֶתְנַדַּע בְּחִלּוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ: לֹא כֹן עֲבָדֵי מִשְׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא: פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ וּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידָת וּתְמִנַת ה' יָבִיט". רק לאחר פירוט ההבדלים היסודיים בין דרגתם הם לבין דרגת משה מגיעה התוכחה: "וּמַדּוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדָבָר בְּעֲבָדֵי בְּמִשְׁה". יתכן שגם צרעתו של משה במעמד הסנה נקשרת לענין זה, שכן משה מסרב לקבל את השליחות שהוטלה עליו בידי ה', ואולי אף מגלה חוסר אמונה.

על רקע זה מובן מדוע נענש בסיפורנו גיחזי נער אלישע דווקא בצרעת, כעונש על נסיונו לתפוס את מקום הנביא. תהליך זה בדיוק הפוך מהתהליך שעובר נעמן בסיפור. חז"ל תולים את צרעתו בנקודה דומה: על י"א דברים הצרעת באה... ועל גסות הרוח, שנאמר 'ונעמן היה איש גדול'. מהו גדול, שהיתה רוחו גסה מפני שהיה גיבור חיל ועל ידי כך נצטרע' (במדבר רבה, ז, ה). משקיבל עליו את דבר הנביא והכפיף עצמו למרותו, חזר בשרו לבשר נער קטן. לכן צרעתו, שסימלה את חטא ההירות וגסות הרוח, גם מול הנביא - דבקה בגיחזי, נער הנביא הכפוף לו, שביקש לנצל את כוחו של הנביא לטובת עצמו.

הצרעת הכרוכה בנידוי, בבזיון, בריחוק מהחברה ובבידוד מחוץ למחנה ולתחום הקהילה, מהווה מידה כנגד מידה לגסות הרוח ולנסיון בני האדם לפלוש לתחומים שאינם שלהם.

סטודיו טלי אילן 052-5513437